

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ตลาดคลองสวน 100 ปี ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
3. แนวคิดเกี่ยวกับตลาด
4. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้
5. ข้อมูลเกี่ยวกับตลาดคลองสวน 100 ปี
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

แชพพิน (Chapin, 1977, p.317) ได้กล่าวถึงลักษณะที่จะเป็นเครื่องชี้ถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนทางสังคมได้จากลักษณะต่าง ๆ ที่แสดงออก คือ การเป็นสมาชิกกลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ การเสียสละเงินทอง วัสดุ สิ่งของ สละเวลา แรงงาน การเป็นสมาชิกของคณะกรรมการและการเป็นผู้ดำเนินการในกิจกรรมนั้นโดยตรง

รีเดอร์ (Reeder, 1974, p. 29) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

เออร์วิน (Erwin, 1976, p. 41) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนคือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ความรู้และความชำนาญ ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

อคิน รพีพัฒน์ (2520 อ้างถึงใน ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527 หน้า 113) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นการให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้ทำทุกอย่างไม่ใช่ที่เรากำหนดไปแล้วมาให้ประชาชนเข้าร่วมในเรื่องเรื่องหนึ่งทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชน

ที่คิดค้นขึ้นมา

องค์การสหประชาชาติ (United Nations, 1981, p. 15) เรื่อง “Popular participation as a strategy for promoting community-level action and national development” ได้กล่าวไว้ว่าคำว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นไม่สามารถได้คำจำกัดความที่ตายตัวได้ และมีการให้ความหมายต่างกันไปในแต่ละประเทศ หรือแม้แต่ภายในประเทศเดียวกัน ในการที่จะเข้าใจความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นจะต้องดูบริบท (context) ของแต่ละประเทศและสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประเทศนั้น

อย่างไรก็ตามที่ประชุมดังกล่าว ได้เสนอความหมายของการมีส่วนร่วมไว้กว้าง ๆ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนจะนำมาซึ่งโอกาสที่จะทำให้สมาชิกของชุมชน และสังคมสามารถเข้ามามีส่วนร่วมและมีอิทธิพลในกระบวนการพัฒนาและในการแบ่งสรรผลการพัฒนาอย่างเป็นธรรม ซึ่งหมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเท่าเทียมกันในประเด็นของ

1. การสนับสนุนกระบวนการพัฒนา
2. การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม
3. การตัดสินใจในรูปของการกำหนดเป้าหมาย การวางแผน การวางแผน และการปฏิบัติตามแผน ทั้งด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527, หน้า 2) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม “การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของคนในการจัดการควบคุมใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของสังคมในการมีส่วนร่วมของประชาชนได้พัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจ การกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง”

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (2527, หน้า 183-184) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์หนึ่ง ในสถานการณ์กลุ่ม (group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าว เป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (contribution) บรรลุมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527, หน้า 6-7) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูป ส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครรูปแบบ ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ โดยมีส่วนร่วมในลักษณะ ต่อไปนี้

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมศึกษาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหของชุมชน หรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงาน หรือ โครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญห และสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงาน พัฒนาให้มีประสิทธิภาพ
6. ร่วมกันลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุมติดตามประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง (2523, หน้า 19) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องความต้องการและทิศทางการเปลี่ยนแปลง และความเห็นพ้องต้องกันนั้นต้องมีมากพอจนเกิดการริเริ่มโครงการเพื่อปฏิบัติการคือ ต้องเห็นพ้องต้องกันเป็นส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการนั้น โดยคนที่มาร่วมกันจะมีความตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ลือชัย ศรีเงินยวง และ พาสุข เอนกวนิช (2526, หน้า 12-13) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้องไม่หมายความว่าเพียงแต่การดึงประชาชนเข้ามาร่วมโครงการที่รัฐเป็นผู้กำหนด “รูปแบบเป้าหมายของงาน” และ “กำหนดให้มีการเข้าร่วมงาน” ดังที่ผ่านมา แต่จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีสำนึกรับผิดชอบและมีบทบาทที่เต็มที่ ตั้งแต่คิดปัญหา วางแผน ปฏิบัติงาน ดูแล กำกับ ตลอดจนประเมินผลติดตามงานการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้องหมายถึงการมอบอำนาจประชาธิปไตยขึ้นพื้นฐานคืนสู่ประชาชน การพยายามจัดตั้งและพัฒนาองค์กรประชาชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526, หน้า 20) ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชน ได้มีส่วนร่วมในการคิด การพิจารณาการตัดสินใจการปฏิบัติ และรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชน

มีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท เพื่อแก้ปัญหา และนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้น
ได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาการพัฒนาชุมชน ที่ว่ามนุษย์ทุกคนมีความปรารถนา
ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้การปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และ
พร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน และขณะเดียวกันต้องรับความบริสุทธิ์ใจด้วยว่ามนุษย์
นั้น สามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง

บุญชัย เกิดปัญญาวัดน์ (2535, หน้า 83) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิด
ที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความสนใจและห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวล
ส่วนบุคคล ซึ่งบังเอิญพ้องต้องกันกลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนร่วม
2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้นผลักดัน
ให้พุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และลงมือกระทำร่วมกัน
3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่ปรารถนา
การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำที่สนองตอบ
ความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมยังอาจจะเกิดจากแนวคิดอื่น ๆ เช่น

1. ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชน
มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์
2. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ หรือมีเกียรติยศ มีตำแหน่ง ทำให้ประชาชน
เกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมด้วยทั้งๆ ที่ยังไม่มีศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยม
ที่จะกระทำ เช่น ผู้ใหญ่ออกปากขอแรงให้ไปช่วยงานในชุมชน
3. อำนาจบังคับ ที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับ
ให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ เช่น บีบบังคับให้ทำตามที่ต้องการของผู้มีอำนาจ

จากความเห็นดังกล่าวข้างต้นพอจะสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมได้ว่า เป็นความ
พยายามร่วมกันของบุคคลที่เกี่ยวข้องที่เห็นพ้องต้องกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยการรวมพลังความ
พยายามและทรัพยากรใด ๆ ที่เห็นควรนำมาใช้ในการบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่เขาได้ตั้งเอาไว้
ซึ่งผู้มีส่วนร่วมได้ริเริ่ม และลงมือกระทำตามความคิด และวิจรณ์ญาณของตนเอง รวมทั้งเป็น
กระบวนการกระทำที่เขาสามารถควบคุมได้ หากการมีส่วนร่วมเป็นเพียงการเอาคนมาร่วมกระทำ
กิจกรรมบางอย่างตามความคิด หรือการวางแผนของผู้อื่น และควบคุมโดยผู้อื่นนั้น ไม่ถือว่าเป็น
การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

รูปแบบขั้นตอนและปัจจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

สำหรับการมีส่วนร่วมของบุคคลในกิจกรรมต่าง ๆ อาจมีส่วนร่วมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งก็ได้ นักวิชาการได้แบ่งขั้นตอนของกิจกรรมไว้แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ

ในรูปแบบของการมีส่วนร่วม แครี่ (Cary, 1976, p. 144) ได้แบ่งไว้เป็น 5 รูปแบบ ดังนี้

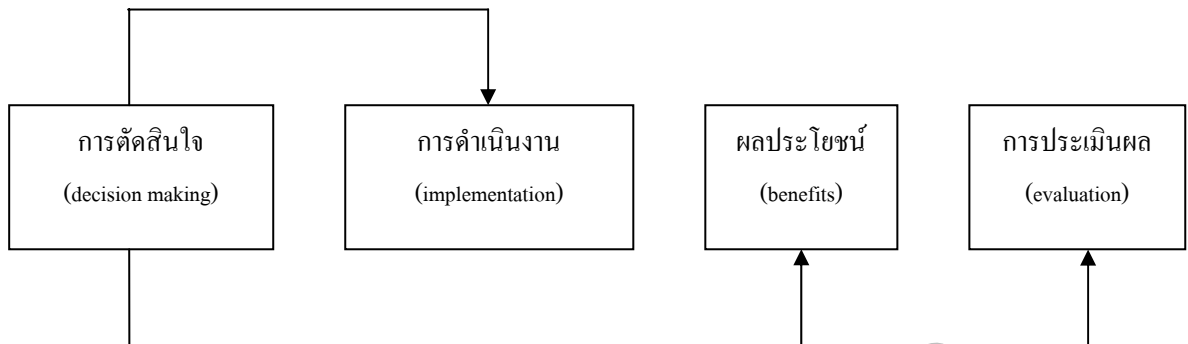
1. เป็นสมาชิก (membership)
2. เป็นสมาชิกผู้เข้าประชุม (attendance at meetings)
3. เป็นสมาชิกผู้บริจาค (financial on contribution)
4. เป็นกรรมการ (membership on committees)
5. เป็นผู้นำหรือประธาน (position of leadership)

นอกจากนี้แครี่ยังได้แบ่งแบบของผู้มีส่วนร่วม (type of participants) ออกเป็น 3 แบบ คือ

1. ผู้กระทำ (actor)
2. ผู้รับผลการกระทำ (recipient)
3. สาธารณชนทั่วไป (public)

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1980, pp. 213-218) แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 รูปแบบดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision-making) ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอนได้แก่
 - 1.1 การตัดสินใจตั้งแต่ในระยะเริ่ม
 - 1.2 การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรม
 - 1.3 การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (implementation) ซึ่งอาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วมโครงการให้มีการสนับสนุนด้านทรัพยากร การเข้าร่วมบริหาร การร่วมมือ ทั้งการเข้าร่วมแรงร่วมใจ
3. การมีส่วนร่วมในประโยชน์ (benefits) ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ทางด้านผลประโยชน์ทางด้านสังคม หรือประโยชน์ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation) ซึ่งนับว่าเป็นการควบคุม และการตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

ภาพที่ 1 วงจรการมีส่วนร่วม

เจมส์ คี ปิ่นทอง (2523, หน้า 272-273) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอนคือ

1. การมีส่วนร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลงาน

จากการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของนักวิชาการต่าง ๆ พอจะสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมได้ว่า ความต้องการที่เกิดมาจากจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ โดยให้ความร่วมมือทั้งในด้านความคิด การตัดสินใจ การวางแผน การร่วมปฏิบัติ ตลอดจนร่วมรับผิดชอบในผลของการกระทำนั้นด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ความหมายของการอนุรักษ์

อำนาจ เจริญศิลป์ (2528, หน้า 14) กล่าวว่า การอนุรักษ์ คือ การสงวนรักษา หมายถึง การใช้การระวังรักษาทรัพยากรด้วยวิธีฉลาด และให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

เกษม จันทร์แก้ว (2530, หน้า 99-100) กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การเก็บรักษา สงวน ซ่อมแซม ปรับปรุงและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อจะได้อำนวยให้คุณภาพสูงในการสนองความต้องการและประหยัดไว้ใช้เพื่ออนาคต

วิชัย เทียนน้อย (2533, หน้า 17) กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และยืดอายุการใช้งานให้นานที่สุด ดังนั้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติจึงต้องกระทำด้วยความฉลาด แต่ไม่ได้หมายความว่าเก็บรักษาสิ่งเหล่านั้นโดยมิได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์

นิติ เรื่องแก้ว (2537, หน้า 45) กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การรู้จักนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์อย่างฉลาด ให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุดสูญเสียน้อยที่สุด ใช้ได้นาน และต้องกระจายการใช้ประโยชน์ให้ทั่วถึงกันโดยถูกต้องตามกาลเทศะด้วย

จากการพิจารณาคำจำกัดความว่า การอนุรักษ์ทั้งหมดข้างต้น สรุปได้ว่า การอนุรักษ์ คือ ยุทธวิธีการใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด รวมทั้งก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อมนุษย์และยาวนานที่สุด โดยสูญเสียทรัพยากรน้อยที่สุด

ความหมายของทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง “สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ไม่ว่าทางใดก็ตาม”

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่าทรัพยากรคือ สิ่งทั้งปวงอันเป็นทรัพยากรส่วนคำว่าทรัพยากรธรรมชาติ คือ ทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองหรือมีอยู่ตามธรรมชาติ

ตามความหมายของทรัพยากรธรรมชาตินั้น ทรัพยากรจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม หรือสิ่งแวดล้อมที่ให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ก็คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ที่เป็นสิ่งแวดล้อมอย่างใดก็ตามในทางปฏิบัตินั้น ทรัพยากรธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมมักจะเป็นคำที่ใช้เหมือน ๆ กัน หรือใช้แทนกันได้ กล่าวคือเมื่อกล่าวถึงทรัพยากรธรรมชาติมักจะเป็นที่เข้าใจในกลุ่มนักวิชาการทางด้านสิ่งแวดล้อมว่า คือ สิ่งแวดล้อมใดก็ตาม ถึงแม้ว่าจะไม่มีประโยชน์ต่อมนุษย์ในอดีต หรือปัจจุบัน แต่อาจจะมีความประโยชน์ต่อมนุษย์ในอนาคตได้ หรือถ้าไม่มีประโยชน์โดยตรงก็อาจเป็นประโยชน์โดยอ้อมได้ ดังนั้นในความหมายของคำที่ใช้จึงขึ้นอยู่กับผู้ใช้ต้องการเน้นประเด็นใด หรือต้องการพิจารณาจากแง่มุมใดของการกล่าวถึงเป็นสำคัญ

สมชาย เศษะพรหมพันธุ์ และ สุรินทร์ มัจฉาชีพ (2532, หน้า4) ทรัพยากรคือทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ สามารถจำแนกกว้าง ๆ ได้เป็น 2 พวกคือ ทรัพยากรทางวัตถุและวัฒนธรรมอันเป็นทรัพยากรที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ เช่น โบราณวัตถุ โบราณสถาน ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ พวกหลักคือ ทรัพยากรทางวัตถุอันเป็นทรัพยากรที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์เช่น โบราณวัตถุ โบราณสถาน ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ พวกหลักคือ ทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีประโยชน์สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้หรือมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า แร่ธาตุ แรงงาน รวมทั้งกำลังงานจากมนุษย์ด้วย

ความหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การใช้สิ่งแวดล้อมอย่างมีเหตุผล เพื่อที่จะ
อำนวยให้คุณภาพของการมีชีวิตอยู่อย่างคิดตลอดไปสำหรับมนุษย์

การที่จะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เกิดผลนั้น มีวิธีดำเนินการที่มีหลักคล้ายคลึงกับ
แนวความคิดทางอนุรักษ์วิทยา ดังนี้

1. ในการที่จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ในสิ่งแวดล้อมแต่ละแห่งนั้นจำเป็นต้องอย่าง
ที่จะต้องมีความรู้ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จะให้มนุษย์ทุกคนกล่าวคือต้องมีความรู้เกี่ยวกับ
ทรัพยากรธรรมชาติที่จะมีผลต่อสิ่งแวดล้อม และจะให้ประโยชน์และโทษต่อมนุษย์ซึ่งอยู่ในแต่ละ
สิ่งแวดล้อมนั้น ๆ อย่างน้อยที่สุดต้องคำนึงถึงการสูญเสียไป อันอาจเกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
2. การรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นและหายากด้วยความระมัดระวังรวมทั้ง
ประโยชน์และการทำให้อยู่ในสภาพที่เพิ่มพูนทั้งด้านกายภาพและเศรษฐกิจเท่าที่จะทำได้ รวมทั้ง
จะต้องตระหนักเสมอว่าการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มากเกินไป จะไม่เป็นการปลอดภัยต่อสภาวะ
แวดล้อม
3. ต้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่ทดแทนนั้น โดยให้มีอัตราการผลิต (เพิ่มพูน) เท่ากับ
อัตราใช้ หรืออัตราเกิดเท่ากับอันตรายเป็นอย่างน้อย
4. ประชากรเป็นปัจจัยอันสำคัญที่ทำให้เกิดภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ดังนั้นจำเป็น
อย่างยิ่งที่จะต้องประมาณอัตราการเกิด และการเปลี่ยนแปลงของพลเมืองตลอดเวลาโดยพิจารณา
จากความต้องการในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสำคัญ
5. หาทางปรับปรุงวิธีการใหม่ ๆ ในการที่จะผลิตและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ
อีกทั้งพยายามค้นหาลักษณะใหม่ ๆ เพื่อให้ประชากรได้มีใช้อย่างพอเพียง
6. ให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อเข้าใจถึงความสำคัญในการรักษาความสมดุลตาม
ธรรมชาติ ซึ่งจะมีผลต่อการกระทำให้สิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพที่ดี การให้การศึกษาอาจเป็นทั้งใน
และนอกโรงเรียนทั้งนี้และทั้งนี้ต้องอยู่ในภาวะที่เหมาะสมในการให้การศึกษาแก่บุคคลเฉพาะถิ่น
วัยวุฒิและคุณวุฒิ เพื่อที่จะให้ประชาชนเข้าไปในหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ
และผลการให้ศึกษานี้จะเป็นหนทางนำไปสู่ความหวังในอนาคตว่าสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์อาศัยอยู่
จะคงงามและน่าอยู่ตลอดไปในอนาคต

นิวัติ เรืองแก้ว (2537, หน้า 43-45) ได้เสนอแนวความคิดและหลักการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไว้ดังนี้

1. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด ยาวนานที่สุดโดยทั่วถึงกัน ทั้งนี้มีได้หมายถึงห้ามใช้หรือเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉย ๆ แต่จะต้องนำมาใช้ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ
2. ทรัพยากรธรรมชาติจำแนกอย่างกว้าง ๆ ออกเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นใหม่ได้ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า พืชหญ้า และกำลังงานมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่สามารถเกิดขึ้นใหม่ได้ เช่น น้ำมันและแร่ต่าง ๆ
3. ปัญหาสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่การอนุรักษ์ทรัพยากรดินที่ยังอุดมสมบูรณ์อยู่ให้คงคุณสมบัติที่ดีตลอดไป ในขณะที่เดียวกันจะเป็นผลดีต่อทรัพยากรอื่น ๆ เช่น น้ำ ป่าไม้และสัตว์ป่าด้วย
4. การอนุรักษ์หรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ต้องคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติอื่นในเวลาเดียวกันด้วย ไม่ควรแยกพิจารณาเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะทรัพยากรทุกอย่างมีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด
5. ในการวางแผนจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาดนั้น จะต้องไม่แยกมนุษย์ออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม หรือสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เพราะว่าวัฒนธรรม และสังคมของมนุษย์ได้พัฒนาตัวเอง มาพร้อมกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของสังคมนั้น ๆ กล่าวโดยทั่วไป การอนุรักษ์ถือได้ว่าเป็นทางแห่งการดำเนินชีวิตเพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์เป็นอย่างมาก
6. ไม่มีโครงการอนุรักษ์ใดที่จะประสบความสำเร็จได้ นอกจากผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติจะได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรนั้น ๆ และใช้อย่างชาญฉลาดให้เกิดผลดีในทุก ๆ ด้านต่อสังคมมนุษย์ และควรใช้ทรัพยากรให้อำนวยประโยชน์หลาย ๆ ด้านในเวลาเดียวกัน
7. อัตราการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบันจะเป็นที่ใดก็ตามยังไม่อยู่ในระดับที่จะพุงซึ่งฐานะความอยู่ดีกินดีโดยทั่วถึงได้ เนื่องจากการกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเป็นไปโดยไม่ทั่วถึง
8. การอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในเมือง หรือในชนบทความมั่งคั่งสุขสมบูรณ์ของประเทศ ขึ้นอยู่กับทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ใช้ทรัพยากรอื่น ๆ ของประเทศนั้น ๆ
9. การทำลายทรัพยากรใด ๆ ด้วยเหตุใดก็ตาม เท่ากับเป็นการทำลายความศิวใจของมนุษย์ อย่างไรก็ดีมนุษย์ต้องยอมรับว่าการทำลายทรัพยากรธรรมชาติได้เกิดขึ้นทุกหนทุกแห่งที่มีการใช้ทรัพยากร นั้น ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้
10. การดำรงชีวิตของมนุษย์ขึ้นอยู่กับสิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ ซึ่งต่างก็เกิดขึ้นมาจากทรัพยากรอื่น ๆ เช่น ดิน น้ำ อีกทอดหนึ่ง กำลังงานของมนุษย์ ตลอดจนการกินอยู่ดี

ทั้งร่างกายและจิตใจขึ้นอยู่กับคุณค่าของอาหารที่เราบริโภค นอกจากปลาและอาหารทะเลอื่น ๆ แล้วอาหารทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นผักผลไม้ ถั่ว งา ข้าวหรือในรูปของนม เนื้อสัตว์อันเป็นผลผลิตจากพืชที่สัตว์บริโภคเข้าไปล้วนเกิดมาจากดินทั้งสิ้น

11. มนุษย์จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติและเชื่อในความเป็นไปตามธรรมชาติ มนุษย์สามารถนำวิทยาการต่าง ๆ มาช่วยหรือบรรเทากระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติได้ แต่มนุษย์ไม่สามารถจะนำสิ่งใดมาทดแทนธรรมชาติได้ทั้งหมดที่เดียวอย่างแน่นอน

12. การอนุรักษ์นอกจากจะเพื่อการอยู่ดีกินดีของมวลมนุษยแล้ว การอนุรักษ์ธรรมชาติเพื่อความสมบูรณ์ และเป็นผลดีทางด้านจิตใจด้วยเช่นกัน การอนุรักษ์สภาพธรรมชาติ การอนุรักษ์สัตว์ป่า เพื่อความสวยงาม และสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ หรือเป็นเกมสันทนาการ เป็นต้น

13. เป็นความจริงประชากรของโลกเพิ่มขึ้นทุกวันแต่ทรัพยากรธรรมชาติกลับลดน้อยถอยลงทุกที ไม่มีใครทราบได้ว่าการใช้ทรัพยากรในบั้นปลายนั้นจะเป็นอย่างไรอนาคตจึงเป็นสิ่งที่มืดมนถ้าหากทุกคนไม่เริ่มต้นอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่นี้

ความหมายของสิ่งแวดล้อม

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติให้นิยามสิ่งแวดล้อมว่าคือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิตทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม (วัฒนธรรม แบบแผน ประเพณี ความเชื่อ) มีอิทธิพลเกี่ยวข้องถึงกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งมีส่วนเสริมหรือทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้สิ่งแวดล้อม แบ่งเป็นลักษณะกว้าง ๆ ได้เป็น 2 ส่วน

1. สิ่งแวดล้อมที่เกิดเองตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ดิน น้ำ อากาศ ฯลฯ
2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ชุมชน สิ่งก่อสร้าง โบราณสถาน โบราณวัตถุ

ศิลปกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ฯลฯ

อาจารย์ณรงค์ ณ เชียงใหม่ (2525) ให้นิยามสิ่งแวดล้อมว่า หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเรา ทั้งที่เป็นสิ่งมีชีวิต ทั้งที่เป็นสสารและพลังงาน ซึ่งอาจได้แก่ ธรรมชาติที่อยู่รอบตัวเรา คือ ดิน น้ำ อากาศ ฯลฯ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น บ้านเรือน โรงงาน รถยนต์ พลาสติก เป็นต้น

คำว่า “รอบตัวเรา” ไม่เพียงแต่หมายถึงมนุษย์เท่านั้น ตัวเราจะเป็นอะไรก็ได้ ตัวเราอาจจะเป็นป่าไม้ ถ้ากล่าวถึงสิ่งแวดล้อมทางน้ำ ตัวเราอาจจะเป็นแม่น้ำ ถ้ากล่าวถึงสิ่งแวดล้อม หรือตัวเราอาจเป็นต้นไม้หรือสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่งก็ได้ ถ้ากล่าวถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเราอาจจะมีทั้งดีและไม่ดี มีประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัวเราเองได้ บางครั้งในขั้นเริ่มต้นตัวเราอาจอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดีสวยงามแต่ต่อมาเนื่องจากพฤติกรรมที่แสดงออกมาไม่ดี ทำให้สร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษหรือไม่ดีขึ้น สิ่งที่เราสร้างใหม่นั้นก็เป็นสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกับที่เคยมีอยู่ด้วยกัน

นโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

รัฐบาลมีนโยบายในการฟื้นฟูสภาพและคุณภาพ การป้องกันการเสื่อมโทรมหรือการสูญเสียไป และการนำกลับมาใช้ใหม่ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เอื้อต่อการดำรงชีวิตเกิดความสมดุลในการพัฒนา และเป็นรากฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างยั่งยืนดังนี้

1. บริหารและจัดการสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพแบบบูรณาการโดยยึดหลักธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม
2. ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการควบคุมและกำจัดการมลภาวะที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน
3. สนับสนุนให้นำต้นทุนทางสังคมมาพิจารณาในการศึกษาผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม ในกรณีการดำเนินโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และผลักดันการนำหลักการผู้ก่อมลภาวะเป็นผู้จ่ายและระบบกรรมสิทธิ์ร่วมมาใช้ในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
4. สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของไทย สำหรับการแสวงหาการบริหารจัดการ การอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติทุกแหล่ง รวมถึงการนำสิ่งของหรือเศษวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้ใหม่
5. กำหนดมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศโดยคำนึงถึงความเหมาะสมและสอดคล้องกับระดับของการพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศควบคู่ไปกับมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศ
6. สร้างมาตรการในการควบคุมการนำเข้าสารเคมี สารพิษ และวัตถุอันตราย โดยยึดถือมาตรฐานสากลของประเทศที่พัฒนาแล้ว เพื่อไม่ให้ประเทศไทยเป็นสถานที่ทดลองหรือจำหน่ายสารและวัตถุอันตรายที่ต่ำกว่ามาตรฐานของประเทศผู้จำหน่าย

แนวคิดเกี่ยวกับตลาด

ความหมาย

ตลาดตามความหมายของบุคคลทั่วไป หมายถึง สถานที่ซึ่งผู้ซื้อและผู้ขายมารวมกลุ่มกัน เพื่อทำการแลกเปลี่ยนสินค้า (good) (Kotler, 2003, p. 9 อ้างถึงใน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2546, หน้า 21) หรือสถานที่ที่ใช้ในการติดต่อซื้อขายกันระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย เช่น ตลาดเทเวศน์ ตลาดสะพานใหม่ ตลาดสะพานควาย ตลาดไท เป็นต้น

ตลาดตามความหมายในทางเศรษฐศาสตร์ (Kotler, 2003, p. 9 อ้างถึงใน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2546, หน้า 22) ซึ่งมีหลายความหมายด้วยกันดังนี้

1. ตลาด คือ สถานที่ซึ่งกลุ่มผู้ซื้อและผู้ขายทำการเจรจาต่อรองซื้อขายในผลิตภัณฑ์ชนิดใดชนิดหนึ่ง เช่น ตลาดบ้าน (housing market) หรือตลาดข้าว (grain market) เป็นต้น
2. ตลาด หมายถึง กิจกรรมการซื้อขายระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายทั้งสิ้นของผลิตภัณฑ์ชนิดใดชนิดหนึ่ง
3. ตลาด หมายถึง กลุ่มผู้ซื้อและกลุ่มผู้ขาย โดยทั่วไปเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคมาทำการต่อรองเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าหรือบริการ
4. ตลาด หมายถึง ตลาดที่ถูกจำแนกประเภทตามพฤติกรรมผู้ผลิต ผู้ซื้อ และพฤติกรรมระหว่างผู้ผลิตด้วยกัน รวมทั้งการพิจารณาชนิดของสินค้าที่ขายในตลาดนั้นด้วย
5. ตลาดในทางเศรษฐศาสตร์แบ่งออกเป็นตลาดต่าง ๆ ดังนี้
 - 5.1 ตลาดแข่งขันอย่างสมบูรณ์
 - 5.2 ตลาดผูกขาด
 - 5.3 ตลาดกึ่งแข่งขันกึ่งผูกขาด
 - 5.4 ตลาดที่มีผู้ขายน้อยราย

ประเภทของตลาด

ตลาด สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ตลาดตามสถานที่ (marketplace) เป็นตลาดที่มีตัวตน (เป็นสถานที่) (physical) กล่าวคือ มีสถานที่เพื่อให้ลูกค้าเข้าไปเลือกซื้อสินค้าในร้าน
2. ตลาดที่ไม่ต้องใช้สถานที่ (markets pace) เป็นตลาดที่เป็นดิจิทัล (digital) กล่าวคือ การซื้อสินค้าจะผ่านระบบอินเทอร์เน็ตโดยไม่มีร้านค้า
3. ตลาดรวม (met market) เป็นกลุ่มของผลิตภัณฑ์และบริการซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดในจิตใจของผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์เหล่านี้ถือว่าเป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกัน ตัวอย่างตลาดรวมของอุตสาหกรรมรถยนต์ ประกอบด้วย ผู้ผลิต ผู้ขายรถยนต์เก่านั้นมือสอง สถาบันการเงิน บริษัทประกัน อู่ซ่อมรถยนต์ ผู้ผลิตและผู้ขายอะไหล่รถยนต์ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นว่าในการซื้อรถยนต์ผู้ซื้อจะเกี่ยวข้องกับส่วนต่าง ๆ ของตลาดรวม

ระบบตลาด (marketing system)

ระบบตลาด ประกอบด้วย สถาบันที่ทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้า และดำเนินการเคลื่อนย้ายคุณค่าของสินค้าและบริการจากผู้ผลิตไปยังลูกค้าหรือตลาด รวมทั้งสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีอิทธิพลต่อโปรแกรมการตลาดของธุรกิจ

ซึ่งระบบตลาดจะประกอบด้วย สภาพแวดล้อมภายใน ผู้ขาย ปัจจัยการผลิต ผู้ผลิต คู่แข่งขัน คนกลาง ตลาดเป้าหมายและสภาพแวดล้อม

การติดต่อสื่อสาร (communication)

ภาพที่ 2 ระบบตลาดอย่างง่าย

จากภาพเป็นการแสดงระบบตลาดอย่างง่าย ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและตลาด กล่าวคือ ผู้ขายและผู้ซื้อสามารถติดต่อกันได้ 4 ทาง คือ

1. ผู้ขายจะส่งสินค้าและบริการให้ผู้ซื้อ
2. ผู้ซื้อจะจ่ายเงินเพื่อให้ได้สินค้าและบริการ
3. ผู้ขายจะทำการติดต่อสื่อสาร เช่น การโฆษณา จดหมายตรง เป็นต้น ไปยังตลาด
4. ผู้ซื้อจะส่งข้อมูลต่าง ๆ ให้กับผู้ขาย เช่น ทศนคติ ข้อมูลเกี่ยวกับการขาย เป็นต้น

แนวความคิดเกี่ยวกับความรู้ (concept of knowledge)

ความหมาย

ความรู้ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความจดจำ ในเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในเชิงความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ความรู้เป็นข้อเท็จจริง (fact) ความจริง (truth) กฎเกณฑ์ และข้อมูลต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้รับและรวบรวมสะสมไว้จากมวลประสบการณ์ต่าง ๆ หรืออีกความหมายหนึ่งคือ การจำข้อเท็จจริงเรื่องราว รายละเอียดที่ปรากฏในตำรา หรือสิ่งที่ได้รับการบอกกล่าวไว้ ความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้น ซึ่งผู้เรียนต้องจำไว้ว่าจะโดยการนึก หรือโดยการมองเห็นหรือได้ยิน จำได้ ความรู้ขั้นนี้ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง และวิธีแก้ปัญหาเหล่านี้ (เศรษฐพงษ์ ปุจฉาการ, 2541, หน้า 13 ; ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2526, หน้า 16)

นอกจากนี้ความรู้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการระลึก สิ่งเฉพาะเรื่องหรือเรื่องทั่วไป ระลึกถึงวิธีการ กระบวนการ หรือสถานการณ์โดยเน้น การแสดงออกของสมรรถภาพสมอง ด้านความจำ โดยใช้วิธีให้ระลึกออกมาเป็นหลัก (เศรษฐพงษ์ ปุจฉาการ, 2541 ; ชาวล แพร์ตกุล, 2526, หน้า 201)

วิธีวัดความรู้

เครื่องมือวัดความรู้ที่มักใช้การอยู่โดยทั่วไป ตามลักษณะการตอบของแบบทดสอบ แบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ แบบความเรียง กับแบบตอบสั้นหรือแบบเลือกตอบ (บุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธิ, 2531, หน้า 92)

1. แบบทดสอบความเรียง (แบบทดสอบแบบอัตนัย) รูปแบบของแบบทดสอบจะมีเฉพาะตัวคำถามเท่านั้น ส่วนคำตอบจะเว้นที่ว่าง หรือกำหนดกระดาศคำตอบไว้ให้เป็นพิเศษ

2. แบบทดสอบสั้นและแบบเลือกตอบ (แบบทดสอบปรนัย) แบ่งรูปแบบได้เป็น 4 ชนิด ได้แก่ แบบตอบสั้น แบบเลือกตอบ 2 ตัวเลือก แบบจับคู่ และแบบชนิดเลือกตอบ

แบบทดสอบชนิดตอบสั้น แล้วเลือกตอบดังกล่าวนี้ ที่นิยมใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย ได้แก่ แบบเลือกตอบ ซึ่งมีทั้ง 2 ตัวเลือก จนถึง 5 ตัวเลือก ทั้งนี้แล้วแต่เนื้อหา และพื้นฐานความรู้ของผู้ตอบ แบบทดสอบชนิดเลือกตอบ 2 ตัวเลือก และแบบตอบสั้นนั้นนิยมใช้กับแบบสัมภาษณ์ ส่วนชนิด 4 หรือ 5 ตัวเลือกใช้เป็นแบบให้ผู้ตอบอ่านและตอบเองจะเหมาะสมกว่าใช้เป็นแบบสัมภาษณ์

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้แบบทดสอบชนิดเลือกตอบ 2 ตัวเลือก หรือแบบทดสอบถูก - ผิด โดยการตอบว่า ใช่หรือไม่ใช่

ข้อมูลเกี่ยวกับตลาดคลองสวน 100 ปี

สถานที่ตั้ง

ตลาดคลองสวน เป็นตลาดเก่าแต่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ตั้งอยู่ริมคลองประเวศบุรีรมย์ ในเขตเทศบาลตำบลคลองสวน หมู่ที่ 1 ตำบลคลองสวน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอเมือง และอำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีคลองประเวศบุรีรมย์ และคลองพระยานาคราช เป็นแนวแบ่งเขต (สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2549, หน้า 15-19)

ประวัติความเป็นมา

ชาวจีนละแวกคลองสวน เป็นชาวจีนฮกเกี้ยน อพยพเข้ามาทางเรือสำเภา แล้วมาขึ้นฝั่งแถบจังหวัดชลบุรี จากนั้นก็แยกย้ายไปตั้งหลักแหล่งค้าขายตามชุมชนต่าง ๆ ในย่านชลบุรี และฉะเชิงเทรา ตลาดคลองสวนอยู่ริมคลองประเวศบุรีรมย์เชื่อมต่อกับแม่น้ำบางปะกง การคมนาคม

สะดวก จึงมีคนเข้ามาตั้งหลักแหล่งมาก โดยตระกูล “อัสวานิชย์” เป็นกลุ่มคนที่เข้ามาอยู่และทำการค้าขายรุ่นแรก เมื่อสมัยก่อนตลาดแห่งนี้ก็คับคั่งมาก ห้องแถวเดิมมีเพียง 6 ห้อง ต่อมาสร้างเพิ่มเป็น 40 ห้อง และ 70 ห้อง ในปี พ.ศ. 2490

ตลาดคลองสวน มีอายุกว่า 4 แผ่นดินแล้ว 150 ปี ยืนยาวมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ตลาดคลองสวนเริ่มจากเป็นตลาดท้องถิ่นหรือริมคลองใช้เรือแพค้าขายและผู้คนไปซื้อหา ด้วยเป็นย่านกลางชุมชนโดยรอบ ทั้งย่านปรี้ง หลวงแพ่ง หัวตะเข้ ลำด้อยต้ง ลาดกระบัง บางพลีใหญ่ บางพลีน้อย บางโหลง ลาดขวาง ท่าถั่ว ท่าไข่ บางบ่อ หนามแดงและบางเตย เมื่อตลาดใหญ่โตขึ้นตลาดย้ายไปตั้งบนบกทั้งฝั่งสมุทรปราการและฉะเชิงเทรา จัดเป็นตลาดขนาดใหญ่มาก ตลาดคลองสวนผิดไปจากตลาดริมคลองแถบลุ่มน้ำแห่งนี้ เพราะมีฝั่งเดียวของคลอง ตลาดที่จัดว่าเป็นตลาดใหญ่ในช่วงเดียวกันก็มีตลาดบางบ่อ ตลาดบางพลี

คนโดยรอบย่านนั้นไม่จำเป็นต้องนั่งเรือเมล่นายเลิศไปซื้อของที่บางกอกย่านประตูน้ำให้ยุ่งยากอีกแล้ว เมื่ออยากซื้อทองก็ได้ทอง อยากสูบฝิ่นก็มีโรงยาฝิ่น ก่อนที่จะมีเรือเมล์โดยสาร ก็จะมีเรือพาย เรือแจว เมื่อมีเรือยนต์สำหรับลากเรือขนข้าว หรือสินค้าการเกษตร ประชาชนในย่านนี้จะไปมาหาสู่ ค้าขาย เพื่องานประเพณีต่าง ๆ โดยเฉพาะงานนมัสการหลวงพ่อโสทร

ต่อมาจึงมีเรือเมล์ของนายเลิศ เป็นเมล์ เมล์แดงวิ่งตามคลองใหญ่ คือ คลองสำโรงไปที่ตลาดสำโรง คลองประเวศน์ คลองแสนแสบ เล่นจากประตูน้ำท่าถั่วผ่านตลาดคลองสวนไปบางกอก เข้าสู่ที่ประตูน้ำ (วังสระประทุม)

ลักษณะทั่วไป

ตลาดคลองสวนเป็นห้องแถวโครงสร้างเป็นไม้เนื้อแข็งและเนื้ออ่อน ตลาดเริ่มแรกมุงด้วยจาก ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นมุงด้วยสังกะสี ของตระกูลบุญถม เย็นมาโนชตราดาว ตลาดเรือนไม้เก่าแก่นี้ผิดไปจากตลาดริมน้ำแถบนี้ เพราะทางเดินปัจจุบันเป็นคอนกรีตมีหลังคาสังกะสีต่อเป็นซายาคาลมทางเดินเท้า ตัวร้านค้าเป็นห้อง ๆ ยาวจากริมน้ำขึ้นมาบนบก ด้านหลังตลาดมีลำรางขุดเป็นที่ระบายน้ำต่อกับลำคลองประเวศน์และลำคลองเทพราช ตัวตลาดต่อกันยาวมีร้านค้าประมาณ 220 ร้าน ขนานไปตามริมคลอง

วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวคลองสวนเป็นเหมือนชุมชนไทยหลายเชื้อชาติ ผู้คนต่างเผ่าต่างวัฒนธรรมที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมานาน เวลามาดูในคลองเห็นคนเชื้อสายไทย จีน ไทยมุสลิม เขมร มอญเดินอยู่ในตลาด เห็นได้จากโรงเจ วัดสุเหร่า จะอยู่บริเวณเดียวกัน มีแหล่งนัดพบที่เรียกว่า “วิก” หรือโรงหนังนั่นเอง โรงฝิ่น ร้านกาแฟ มีงานประจำปี มีอุปากรจีน หรือจิว สืบทอดมาถึงปัจจุบัน ตลาดคลองสวนทุกร้านเปิดขายตลอดเวลาดังแต่เช้ายันเย็น เมื่อขายของหมด ก็จะ

เตรียมของเพื่อผลิตสินค้าขายในวันรุ่งขึ้น หรือขายไปทำไป เช่น ร้านแป๊ะจิ้น-ยายพร ทำกุนเชียงหมู สูตรดั้งเดิม และหมูแดดเดียว

ตลาดคลองสวนเป็นตลาดสดที่ขายของเพื่อนำไปประกอบอาหาร หรืออาหารสำเร็จรูป แบบสะดวกซื้อ พืชผัก ผลไม้ ปลาอย่างปลาแห้ง ปลาเค็ม ไข่เค็ม หมูแดดเดียว ล้วนทำเองเพื่อขาย ทั้งนี้ จึงเรียกได้ว่ามีผลิตภัณฑ์ของตนเองที่เป็นของชุมชน ทำให้เกิดลักษณะเด่นของตลาด ร้าน กาแฟโบราณ

อาหารจานเดียวมีทั้งข้าวราดแกงและก๋วยเตี๋ยว ก๋วยเตี๋ยวหมูร้านเจ็ดวงใจ ต้นเจริญ หอย จ้อร้านเจ็ดคำ ยำถั่วพูร้านเจ็ดหมา ขนมนกยูง ขนมนไข่มังกร เป็ดพะโล้ อาหารมุสลิม ร้านมุสลิมรอบ ๆ มัสยิด ข้าวราดแกงกะหรี่ แกงมัสมั่นรสมุสลิมแท้ ข้าวหมกไก่ หมกเนื้อ แพะแกะ ก๋วยเตี๋ยวแซก ที่ใช้น้ำตาลปี๊บปรุงรสและโรตีมะตะบะรสดี

มีร้านขายเสื้อผ้าอาภรณ์ ร้านขายทอง ร้านขายยา ร้านชำ ร้านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ร้านขายอุปกรณ์อะไหล่รถและเรือรวมขายรถยนต์เรือ ร้านขายปุ๋ยและเครื่องมือการเกษตร ร้านขายยาของหมอประจำตำบล ร้านถ่ายรูป ร้านตัดผม ร้านกาแฟ เป็นลักษณะของร้านที่มีสถาปัตยกรรม ไทยริมน้ำแบบเก่าไม่ต่ำกว่า 100 ปี มาแล้ว ของที่นำมาขายก็มาจากเขาวราช ทรงวาด ลำเพ็งและย่าน ถนนเจริญกรุง ปัจจุบันจึงเรียกได้ว่าเป็นร้านในประวัติศาสตร์

ตลาดคลองสวนเหมือนกับตลาดโดยทั่วไปของสังคมไทย จะมีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับเคารพสักการะเป็นศูนย์รวมพี่น้องชาวไทยจีน ไทยพุทธ คือ ศาลเจ้าพ่อคลองสวน ซึ่งศาลแห่งนี้ สร้างมานานกว่า 100 ปี แต่เดิมเป็นศาลที่ทำด้วยไม้ เกิดการชำรุด จึงย้ายมาอยู่ในที่ปัจจุบัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2505 และได้มีการบูรณะเรื่อยมา ประชาชนชาวคลองสวนศรัทธามากทำการสักการะค้าขาย รุ่งเรือง ชีวิตสงบสุขร่มเย็นสมความปรารถนา ก็จะมาปรับปรุงให้ ทาสีใหม่ นำรูปภาพมาประดับ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ฉัตรภรณ์ วิวัฒน์วานิช (2537, หน้า 101-102) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชนในหมู่บ้านปลา และหมู่บ้านพูน อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง พบว่า

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับต่ำ
2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ได้แก่ การคำนึงถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม และการได้รับข่าวสาร
3. การมีส่วนร่วมได้แก่ ความเชื่อถือในตัวผู้นำ ความรู้ความเข้าใจ

วิลเลียม คีลิ่ง (2538, หน้า 292-293) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มสตรีกาญจนบุรี พบว่า

1. การมีส่วนร่วมการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มสตรีกาญจนบุรีอยู่ในระดับปานกลาง
 2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ได้แก่ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นและการได้รับข่าวสาร
 3. ปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ
- สมรักษ์ กิ่งรุ่งเพชร (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของชาวสมุทรสงครามในการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลอง ผลการศึกษา พบว่า

1. ประชาชนชาวสมุทรสงคราม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลองในระดับปานกลาง
2. ปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ และระยะเวลาที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวสมุทรสงครามในการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลอง ส่วนรายได้มีความสัมพันธ์หรือมีผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวสมุทรสงครามในการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลอง
3. ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร ได้แก่ การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลอง พบว่า มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวสมุทรสงครามในการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลอง
4. ปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลองส่วนใหญ่ เห็นว่าเกิดจากประชาชนส่วนใหญ่มีงานยุ่ง ไม่ให้ความร่วมมืออย่างจริงจัง และไม่เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลอง และเห็นว่าส่วนราชการทำการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึงทุกหมู่บ้านและตำบล ได้ต่อเนื่องสม่ำเสมอ ขาดการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลองอย่างจริงจัง รวมทั้งประชาชนมักไม่มีเวลาเข้าร่วมโครงการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลอง เนื่องจากต้องทำมาหากินเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพ

พิสันต์ ธนะสารสมบุรณ์ (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ศึกษากรณี เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี พบว่า ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับต่ำ อายุ ภูมิปัญญาเดิม การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และ พบว่า ประชาชนท้องถิ่นที่มีอายุ 52 ปีขึ้นไป มีภูมิปัญญาเดิมบนเกาะสีชัง มีการให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและมีความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับสูง จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากกว่าประชาชนท้องถิ่นกลุ่มอื่น ๆ

อนันต์ สุรพัฒน์ (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การศึกษาเปรียบเทียบเชิงพื้นที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวประเภทมรดกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา พบว่า

1. ระดับของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับช่วงอายุของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น ๆ คือ เพศ อาชีพ ระยะเวลาในการอาศัยในชุมชน และระดับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์

2. ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรทางพื้นที่ ในส่วนของความแตกต่างในเรื่องของระยะทาง

3. ในด้านอุปสรรค พบว่า กระบวนการในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังมีไม่มากพอ และยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร อีกทั้งประชาชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีเวลาในการเข้ามามีส่วนร่วมมากนัก เนื่องจากต้องประกอบอาชีพ ในการทำมาหากินตลอดทั้งวันทำให้ประชาชนที่มีอายุระหว่าง 56-65 ปี เป็นกลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มากที่สุด

เอี่ยมพร พูนขวัญ (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษา องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมองค์พระปฐมเจดีย์ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอยู่ในระดับปานกลาง และพบว่า การมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านบุคคลคือ ระยะเวลาที่พักอาศัย รายได้ ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พฤติกรรมการรับข่าวสาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สพสุข ลีละบุตร (2543, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 ได้แก่ เพศ อาชีพ สถานภาพทางสังคม ส่วนความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีผลต่อการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยพบว่า เพศชาย กลุ่มอาชีพ รับจ้างทั่วไป กลุ่มที่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับสูง และกลุ่มที่มีสถานภาพทางสังคม จะมีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ

วิวัฒน์ชัย บุญญานพวงศ์ (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน ศึกษากรณีชุมชนมอญบ้านเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า

1. ชวามอญเริ่มเข้ามาอยู่ที่บ้านเกาะเกร็ดในสมัยกรุงศรีอยุธยา ประกอบอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผา มีนิสัยรักสงบ เลื่อมใสพระพุทธศาสนา ซึ่งจะเห็นได้ว่าการสร้างวัดขึ้นอย่างสวยงาม และเป็นมรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ชวามอญยังชอบงานประเพณี
2. ลักษณะการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนในกิจกรรมการทำบุญวันสงกรานต์เป็นประจำสูงกว่ากิจกรรมอื่น ๆ เพราะเป็นประเพณีที่แสดงออกได้ถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และขอพรผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นงานบุญใหญ่ประจำปีของชวามอญเกาะเกร็ด นอกจากนี้ยังมีประเพณีงานศพ มอญทุกคนจะต้องไปร่วมงาน โดยไม่ต้องบอกกล่าว
3. ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนมอญโดยรวม พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชวามอญยังคงมีการสืบทอดทางวัฒนธรรมไว้ในท่ามกลางสังคมที่กำลังมีความเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์
4. ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า เพศ อายุ และอาชีพ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน ส่วนการศึกษามีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชวามอญที่มีการศึกษา จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนน้อย เพราะอาชีพและวิถีชีวิตที่ทันสมัย

กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เกี่ยวกับตลาด เกี่ยวกับความรู้ ข้อมูลเกี่ยวกับตลาดคลองสวน 100 ปี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาได้ดังนี้

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการศึกษา